

הקרקע הנוספת הוא חוזר] לגבות את חובו, ולא על הקרקע שנמכרה ללוקח; שהרי אין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין; ואם כן אין הוא נוגע בעדות!?

ואי דלית ליה ארעא אחריתי [ואם אין לו קרקע אחרת], מאי נפקא ליה מינה! ? וכי מה ריוח יש לו במה שתהיה הקרקע ביד הלוקח, והרי הוא בין כך ובין כך לא ישלם, שהרי אין לו, ומה נגיעה בעדות יש לו להעמידה בפני בעל חובו! ? (1)

ומשינינן: לעולם דלית ליה למוכר ארעא אחריתי לפרוע בה את חובו, ומכל מקום נוגע הוא בעדות שייפרע בעל החוב שלו את חובו, משום דאמר המוכר הלווה בלבו: לא נחא דליחוי האי גברא [לא נוח לו להיות, ועל עצמו אומר כן] "לוה רשע ולא ישלם", ולכן רוצה הוא שיגבה בעל חובו את חובו מן הלוקח. (2)

ורב זביר נחלק על רב פפא ואמר: אפילו נמצאת שאינה שלו אינו חוזר הלוקח עליו, משום דאמר ליה המוכר ללוקח "להכי זביני לך, שלא באחריות", לכך מכרתי לך וכתבתי מפורש שאיני מוכר לך באחריות, כדי לכלול אף מקרה זה.

גופא: אמר רבין בר שמואל משמיה דשמואל: המוכר שדה לחבירו שלא באחריות, אינו מעיד לו עליה, מפני שמעמידה בפני בעל חובו.

ומקשינן עלה: היכי דמי! ?

מח-א אי דאית ליה למוכר ברשותו ארעא אחריתי [אם יש למלוה קרקע נוספת] שעדיין לא מכרה, מלבד זו שמכרה ללוקח — כך הרי אי אפשר לומר, כי:

הרי בעל החוב שלו עליה דיריה הדר [על

אף כאן לשון זה.

ג. לפי המתבאר מדברי רבינו יונה, אין כוונת הגמרא "אית ליה ארעא אחריתי" שבית הדין יודעים שיש לו קרקע אחרת ולכן אין לפוסלו, כי ספק נוגע אף הוא פסול לעדות ואין שייך כלל לידע אם יש לו קרקעות דיים כדי פרעון כל חובותיו, שהרי אין אנו יודעים כמה הוא חייב; וכוונת הגמרא היא: אם באמת יש לו קרקע אחרת כדי פרעון כל חובותיו, הרי יודע הוא מזה ואינו נוגע, ואם אתה בא לפוסלו משום שמא אין לו קרקע כדי פרעון כל חובותיו, הרי זה אינו סיבה לפוסלו; ותירוץ הגמרא הוא, דמשום החשש שמא אין לו קרקע אחרת כדי פרעון כל חובותיו אנו פוסלים אותו, ראה שם.

2. ב"שיטה מקובצת" הביא בשם הר"י מיגש שהקשה: יש כאן לשאל: היכי חיישינן ליה

1. א. התוספות נתקשו: הרי מכל מקום יש לו נגיעה בדבר אם יתעשר, ואילו לא היה המלוה גובה עכשיו את חובו מן הלוקח הרי היה בא לגבות חובו ממנו לכשיתעשר, וכתבו התוספות: ושמא בשביל כן אין לפוסלו לעדות, כיון דהשתא לא מרויח מידי; וראה עוד ברמב"ן בשם הראב"ד; וב"קצות החושן" [לז ה] האריך בענין זה.

ב. העירו האחרונים: מדברי הגמרא יש להוכיח, דאף אם יש לו מטלטלין גם כן אין יכול המלוה לגבות קרקע מלקוחות, שהרי אם לא כן יש לומר, שאם כי אין לו קרקע אחרת, מכל מקום מטלטלין יש לו, ונוגע הוא בעדות להעיד שהקרקע של לוקח, כדי שיוכל בעל חובו לגבות מן הקרקע, ואפשר שיגבה ממנו ולא

מכריו רבא, ואיתימא [ויש אומרים] רב פפא הוא שהכריז: הסכיתו ושמעו הני דפלוקין לעילא ודנחתין לתתא [העולים מבבל למעלה לארץ ישראל, והיורדים מארץ ישראל לבבל] את הדין הבא:

האי בר ישראל דזבין ליה חמרא לישראל חבריה [יהודי שמכר חמור לחבירו], וקא אתי גוי ואניס ליה מיניה [ובא גוי וטען בלי עדים ששלו היא, ולקחה בחזקה מן הלוקח]:

ומקשינן: סוף סוף מה הנאה יש לו בעדות זו, והרי אף לגבי אידך [הקונה] נמי "לוה רשע ולא ישלם" הוא, שהרי אם יטרפה מן הלוקח, נמצא שהפסיד את הלוקח; ומה לי אם מפסיד הוא למלוה, או שמפסיד הוא ללוקח, בין כך ובין כך רשע הוא! (3)

ומשנינן: דמצי אמר ליה ללוקח: להכי זביני לך שלא באחריות [לכך מכרתי לך שלא באחריות] כדי שאיפטר מכל אחריות שבעולם, ולכן אינו מעיד ללוקח, כי רק לגבי המלוה שלו הוא "לוה רשע ולא ישלם".

חמור יותר, מכל מקום לא שייך כלל לומר שישקר כדי שלא יהא "לוה רשע", דאם הוא משקר והשדה היא של מערער, אין כאן פירעון כלל ואכתי הוה "לוה רשע" שהטעה את בעל חובו ופרע לו בשדה גזולה, וראה מה שכתב שם, [והנה לפי תירוצו הראשון של הר"י מיגש ודאי ניחא גם קושיא זו, ואף לפי התירוק השני יש לומר, שאם כי אין לו נגיעה אלא אם אמת הוא דובר, מכל מקום אין לקבל עדותו כיון שדין קרוב לו, וצ"ע בזה].

3. נתבאר על פי הרשב"ם, והרשב"א הביא כן גם בשם הר"י, אך הרבה לתמוה על פירוש זה, ראה שם; ולכן פירש: אם איתא דטעמא משום דלא לקריה "לוה רשע ולא ישלם" הוא דחשבת ליה נוגע בעדות, אמאי נסבת לה: מפני שמעמידה בפני בעל חוב דאינו ידוע, ושבתק טעמא דלא לקריה לוקח גופיה "לוה רשע".

והנה בתוספות לעיל מד א ד"ה אלא, כתבו "ומילתא דשמואל איירי בכל ענין, ורבותא נקט אפילו שלא באחריות", ולכאורה יש לעיין בדבריהם מסוגיית הגמרא כאן, שהרי בדוקא נקט הגמרא "שלא באחריות" ומחמת זה הוא

בעדות שקר כי היכי דלא ליהוי לוה רשע ולא ישלם, והא רשע דעדות שקר חמור יותר מרשע דלוה ואינו משלם!?

ויש להשיב בשאלה זו: דהא דאמרינן דלא ניחא ליה דליהוי לוה רשע ולא ישלם, לא להוציא עצמו ידי שמים הוא דלא ניחא ליה בהכי ... אלא האי דלא ניחא ליה בהכי [הוא] לצאת ידי הבריות, דכיון דחזו ליה "לוה רשע" קרו ליה "רשע", ומשום הכי חיישינן דילמא אסהיד עדות שקר, כי היכי דלא ליהוי גבייהו "לוה רשע", ולא איכפת ליה ברשע דעד שקר, דהא לא ידעי אינשי אי אסהיד עדות שקר אי לא.

אי נמי יש להשיב: דהא דלא מקבלינן סהדותיהו, לאו משום דחיישינן ליה בעדות שקר הוא, אלא משום דכיון דלא ניחא ליה למהוי "לוה רשע", דאשתכח דקא מטיא הנאה מסהדותיה, הוי ליה כמאן דאסהיד לנפשיה דלא מקבלינן מיניה, ולא משום דחיישינן ליה למשקר בהאי סהדותא, אלא משום דלא מיקרי עדות כלל.

וב"קובץ שיעורים" אות קפז הביא קושיית הר"י מיגש, ותמה: אפילו אי נימא ד"לוה רשע"

בכגון **דלא אנים ליה הגוי לדידיה ולאוכפא** [לחמור ולאוכפון], אלא אנס את החמור והשאיר את האוכף, כי באופן זה ניכרים הדברים שאת שלו הוא נוטל, שהרי את האוכף שאינו שלו לא אנס.

אבל אם אנים ליה הגוי לדידיה ולאוכפא גם יחד — לא חייב המוכר להציל את הלוקח, כי אז תולים אנו, שסתם גוי אנס הוא, ונטל חמור ואוכף שאינם שלו.

אמימר נחלק על רבא ואמר:

אפילו ליכא כל הני [אף כשאין את כל אלה], כלומר, אפילו אין הלוקח מכיר בה שהיא בת חמורו, ואפילו אנס הגוי את החמור בלי האוכף — לא חייב המוכר להציל את הלוקח!

ומפרשינן: **מאי טעמא?**

כי **מידע ידע** [ידוע הדבר] **דסתם גוי אנס**

דינא הוא דמפצי (4) **ליה מיניה** [דין הוא שיציל המוכר את הלוקח מאונס זה], על ידי שיעמיד את הגוי בדין; וכדמפרש לקמן, כי ניכרים הדברים שלא היה הגוי אנס סתם, כי לא אנס אלא את החמור ולא את האוכף, ובודאי אכן שלו היא! (5)

ומגביל רבא דין זה בשתי הגבלות:

א. **ולא אמרן שצריך המוכר להצילו, אלא בכגון שאינו מכיר בה הלוקח שהיא בת חמורו של מוכר**, כי אז יש לומר שאכן הצדק עם הגוי.

אבל אם מכיר בה הלוקח שהיא בת חמורו של מוכר, כלומר: מודה הלוקח שחמור זו גדלה בביתו של המוכר, (6) כי אז לא חייב המוכר להציל את הלוקח, כי מאחר וגדלה בביתו מסתמא שלו היא, והגוי אנס את החמור שלא כדין, שהרי סתם גוי אנס הוא.

ב. **ולא אמרן שהמוכר חייב להצילו, אלא**

נוגע, אך אם נאמר שהם מפרשים כהרשב"א — ניחא לכאורה.

4. לשון "הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה" בתהלים קמ"ד י, רשב"ם; [וכן שם פסוק ז "פצני והצילני ממים רבים, מיד בני נכר", וצ"ע].

5. הוסיף הרשב"ם ביאור "ויביא עדים וידון עם הגוי, אולי יוציאנו מידו בדין, דגוי צייתי דינא הם; ודוקא גוי, אבל קאניס ליה ישראל, לא מפצי ליה, אלא יתבענו [הלוקח] בדין, דאין כח לישראל לגזול חמור מחבירו בלי עדים".

וכתב הריטב"א על תחילת דברי הרשב"ם: ומלשונו של רבינו נראה, דלא היה מחייבו רב פפא אלא ללכת ולדון עמו אולי יוציאנו מידו בדין, אבל אם אינו יכול להוציא ממנו, אינו

מחייבו לשלם, כיון דאונס הוא. ועל סוף דברי הרשב"ם "ודוקא גוי..." כתב שם: ויפה כיון רבינו ז"ל, דודאי אין חיוב אחריות אלא כשיטרפנו ממנו בדין, דאונסין וגזל לא מקביל עליה בלשון אחריות, וכן פירש רש"י [בבבא מציעא יד] גבי "אחוי טירפך ואשלם לך": שטרפוך ממך בדין; אבל הכא דגוי הוא ולא אפשר למיקם עליה בדינא, ואיכא קצת הוכחה דבדין שקיל ליה כשמניח האוכף, הוא דאמר רב פפא דליפצי ליה שיטרח לידון עם הגוי.

6. כן פירש הרשב"ם; ויש שפירשו את כוונתו, שאם יודע הוא בודאות ששלו הוא, פשיטא, ולכן פירש באופן זה.

הוא, שנאמר: "פצני והצילני ממים מיד בני נכר. אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר".

שנינו במשנה: אומן ["האומנין"] אין לו חזקה:

אמר רבה: לא שנו במשנתנו שאין האומן נאמן לטעון "לקוח הוא בידי", אלא בשמסר לו בעל הבית את הכלי בעדים, שראו האידן בעל הבית מוסר את הכלי כדי לתקנו, ובאופן זה, אם טען האומן "קניתי ממך אחר שמסרתיה לי לתקנו", אין הוא נאמן.

אבל מסר לו לתקן שלא בעדים, אף שהאומן מודה שבא לידו בתורת אומנות, כי אז הדין

הוא:

אם אין רואים העדים עכשיו את החפץ בידו ["לא ראה"], הרי הוא נאמן לומר "לקוח הוא בידי, אחר שקבלתי ממך", במיגו שהיה אומר "החזרתי".⁽⁷⁾

ואפילו אם רואים עדים ["ראה"] את החפץ בידו [שאין שייך לטעון "החזרתי"], הרי הוא נאמן לומר "לקוחה היא בידי אחר שקיבלתי", כי מתוך ["מיגו"] שיוכל האומן לומר לו לבעל הבית "לא היו דברים מעולם" [מעולם לא מסרת לי כלי זה לתקנו], אלא אחר הוא שמסרה לי כי מכרת לו את הכלי והוא מכרה לי⁽⁸⁾ — לפיכך:

7. א. ומיהו דוקא כשמסר לו שלא בעדים, אבל אם מסר לו בעדים אין לו מיגו זה, וכפי שיתבאר בהמשך הענין, שלדעת רבה "המפקיד אצל חבירו בעדים צריך להחזיר לו בעדים", ואינו יכול לטעון "החזרתי".

ב. ראה בדברי התוספות בעמוד ב ובראשונים כאן, שביארו, למה אינו נאמן לומר "לקוח הוא בידי" במיגו שהיה טוען "נאנסו", ואף שאם היה טוען "נאנסו" היה חייב שבועה, מכל מקום, ייאמן בשבועה על טענת "לקוחה היא בידי".

8. נתבאר על פי הרשב"ם, ובתוספות ר"ד כתב: נראה לי דלא גרסינן "מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם", שזה הלשון לא יפול אלא היכא דלא ראה הכלי בידו, ולקמן מוכח, דרבה אמר אף על גב דראה הכלי בידו שאינו יכול לכופרו, ואפילו הכי הוא נאמן ... ורבינו שמואל כתב מתוך שיכול לומר "לא היו דברים מעולם שלא מסרת לי, אלא אחר מסרו לי שמכרתו לו והוא מסר לי", כי אמר נמי "אתה מסרת לי ומכרתו לי" נאמן בהאי מיגו.

וכתב על פירוש זה שאין בו מתום: דאי הוה טעין שאחר מסרו לי, אמאי הוה נאמן טפי מ"אתה מסרת לי", אין טעם הדבר אלא משום דכיון דמסר לו שלא בעדים כאחר דמי, ואחר הוא נאמן בלא מיגו, והנכון בעיני דלא גרסינן ליה; וראה עוד בתוספות ר"ד שם, וראה עוד מה שכתבו התוספות והרשב"א, וראה עוד בהערה בהמשך הענין.

[ויש להעיר עוד, דאם אכן כוונת הרשב"ם היא, שאין אומן נאמן לטעון — אפילו לפי רבה — "בתורת מכר בא לידי", אם כן תיקשי: למה הוצרך רבה לפרש את המשנה באופן שמסר לו בעדים לתקנו, ולענין טענת "לקוח הוא בידי אחר שמסרתיו לי לתקן", ולמה לא פירש את המשנה כפשוטה, דקא משמע לן משנתנו: אף שכל אדם נאמן לומר "בא לידי בתורת מכר", מכל מקום אומן אינו נאמן לטעון "בא לידי בתורת מכר"? שהרי עיקר "חזקה מה שתחת יד אדם הרי אלו שלו" שמכחה נאמן אדם בכל מקום, היא משום שאנו אומרים: איך בא לידו אם לא שקנאה מידו, ואין תולים שגולה, ולכן

בעדים:

אי הכי (10) אפילו כשמסר לו בעדים נמי יהא נאמן שלקחה אחר המסירה! ? כי מתוך [”מיגו”] שיכול האומן לומר לו לבעל הבית “חזרתיו לך”, כי אמר ליה “לקוחה היא בידי” נמי מהימן! ? (11)

כי אמר ליה נמי “אכן מסרת לי לתקן, ברם עכשיו לקוחה היא בידי, שקניתי ממך אחר שמסרת לי”, נמי מהימן. (9)

אמר תמה ליה אבוי לרבה, על מה שהוא סובר: אפילו “לא ראה” ויתכן שהחזירו, מכל מקום אינו נאמן במיגו כיון שמסרו לו

שלא לתקנו”].

10. ראה הערה 11 על לשון “אי הכי”.

11. תוספת ביאור:

על אף לשון הגמרא, ביארו הרשב”ם ועוד ראשונים [ויש חולקים, ראה ברי”ף ובמפרשי הרי”ף]: אין אבוי בא לחלוק על עיקר דברי רבה המאמין לאומן במיגו, ומחלוקתם היא בשני דברים, באחד בא אבוי להאמין את האומן במיגו במקום שרבה אינו מאמינו, ובשני, רבה מאמינו במיגו, ואילו אבוי אינו מאמינו במיגו, והיינו:

א. חלוקים הם כשיש עדים על ההפקדה ואין עדים על מציאות החפץ בידו:

לדעת רבה, כשמסר לו בעדים בטל גם המיגו של “חזרתיו”, ואילו לדעת אבוי לא בטל מיגו של “חזרתיו”, והרי הוא נאמן; ומחלוקתם היא בדין “המפקיד אצל חבירו בעדים אם צריך לפורעו בעדים”, וזו היא קושייתו הראשונה של אבוי.

ב. חלוקים הם כשיש עדים על מציאות החפץ בידו:

לדעת רבה: אומן נאמן, ומכח מיגו שהיה טוען “לא היו דברים מעולם”, דהיינו: “לא מסרת לי לתקן”, ומשום שהוא מחלק בין אומן לדברים העשויים להשאל ולהשכיר וכפי שהתבאר בהערה לעיל, ואילו אבוי סובר: אין אומן שרגילים למסור לו לתקן, יכול לטעון “לא בא לידי לשם תיקון” וכמו בדברים העשויים להשאל ולהשכיר, ומשום כך חולק הוא על

הוא נאמן לומר “בא לידי בתורת מכר”, ועל אופן זה עצמו השמיעתנו המשנה, שבאומן אנו אומרים: מסתמא בא לידו בתורת אומנות].

9. א. נתבאר לפי פשוטו על דרך פירוש הרשב”ם; ואולם מדברי הרשב”ם נראה שאין זה “מיגו” בעלמא שהוא נאמן בו, שהרי כתב “כי אמר לו נמי שישנו בידי ולקוח הוא שמכרתו לי, דיש לו חזקה ונאמן על ידי מיגו”, וכן הוא בהמשך לשונו “דסבירא ליה לרבה השתא, דהיכא דלא מסר לו בעדים ... יש חזקה”.

וכתבו אחרונים לפרש, שמצד מיגו לבד היה זה מיגו להוציא, ועל ידי המיגו נחשבת תפיסתו לחזקה מעליא.

ב. עוד כתב הרשב”ם בביאור דברי רבה: דלא מדמי ליה — רבה — לדין דברים העשויים להשאל ולהשכיר, ואמר אידך “לקוחין הן בידי” דאינו נאמן, הואיל ויש למערער עדים שהיה שלו, ואף על גב דליכא עדי מסירת שאלה או שכירות [היות והדברים “עשויין” להשאל ולהשכיר, ואומרים אנו שנתנם לו בתורת שאלה או שכירו; ואם כן אף באומן, נאמר: היות ואומן זה מקבל כלים לתיקון, אינו נאמן לטעון ששלו הם, כי שמא הגיעו לידו לשם תיקון], אבל הכא מצי אמר ליה אומן “אינך רגיל לתקן בגדיך אצלי”.

[ויש לעיין, אם כן למה הזכיר הרשב”ם בתחילה — ראה הערה לעיל — שמכרה לאחר והוא מסרה אצלי, והרי לפי סברתו שכתב בסוף, הרי הוא נאמן גם לומר “אתה עצמך מסרת לי